

A foglalkoztatás bővítésének lehetőségei Magyarországon

Gerner Viktória - Harasztosi Péter

A költségvetési törvény javaslata 2014-ig 400 ezer fős foglalkoztatás bővüléssel számol. Az alábbi áttekintés célja, hogy számba vegye, mely társadalmi csoportok aktivitásának növelésével érhető el ekkora foglalkoztatottság bővülés a jelenlegi demográfiai adottságok mellett. A számítások egy gondolat kísérletet számszerűsítenek: amennyiben Magyarországon minden társadalmi csoport (életkor, végzettség, nem szerint) elérné azt a foglalkoztatási rátát, ami Svédországban (az EU élvonalában) jellemzi ezeket a csoportokat, mekkora foglalkoztatottság bővüléssel lehetne számolni nemzetgazdasági szinten és az egyes csoportok szintjén.

Magyarország egyik legnagyobb elmaradása az EU átlag mögött a foglalkoztatásban van. Magyarországon az aktívkorú (14 és 64 év közötti) népesség 6,7 millió fő és közülük mintegy 3,7 millió foglalkoztatott. A 25 és 55 év közötti legalább középfokú végzettséggel rendelkezők körében a legnagyobb az aktivitás. Ezekben a csoportokban az aktivitási ráta közel van az EU27 átlagához, a 20-24 éves felsőfokú végzettséggel rendelkezők körében meg is haladja azt. A többi csoportban azonban nem ilyen kedvező a helyzet. A következő táblázat azt mutatja, hogy melyek azok a csoportok, ahol több mint 10 százalékponttal marad el az aktivitási ráta az EU27 átlagától.

1. táblázat: Aktivitási ráta Magyarországon 2009-ben a férfiak és a nők körében

Férfiak		Életkor									
		15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64
Végzettség	Alsófok	3,2%	53,6%	73,9%	80,6%	74,0%	70,2%	61,3%	54,4%	41,1%	8,2%
	Középfok	17,6%	47,0%	87,3%	94,4%	93,7%	91,3%	86,0%	79,1%	62,6%	15,8%
	Felsőfok	0,0%	76,4%	91,7%	99,2%	98,5%	96,4%	93,0%	88,4%	80,2%	33,8%

Nők		Életkor									
		15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64
Végzettség	Alsófok	2,1%	29,1%	41,1%	49,3%	51,9%	56,8%	59,7%	54,6%	31,3%	5,8%
	Középfok	8,6%	36,6%	64,8%	66,8%	79,4%	86,1%	83,0%	77,1%	44,6%	11,0%
	Felsőfok	0,0% ¹	74,7%	83,2%	70,4%	80,9%	92,6%	93,5%	93,4%	66,9%	20,8%

Megjegyzés: a pirossal kiemelt csoportok aktivitási rátája több mint 10 százalékponttal marad el az EU átlagtól

Forrás: Eurostat

Az adatok jól mutatják, hogy mind kor mind végzettség szerint jól körülhatárolható, hogy mely csoportok aktivitását kellene jelentősen növelni. Az alacsonyan képzettek aktivitása szinte minden korcsoportban

¹ Az Európai Unióban, ebben a korcsoportban (15-19) átlagosan 34% a felsőfokú végzettségű férfiak foglalkoztatási rátája, azonban az részletes adatokból kiderül, hogy ezt az arányt néhány ezer angol és francia frissen végzett eredményezi, és a többi 25 országban, Magyarországhoz hasonlóan, nincsenek 19 év alatti felsőfokú végzettségűek.

nagyon alacsony, míg a többi képzettségi csoportban csak a fiatalok és az idősek aktivitása marad el jelentősen az EU átlagtól. Ezen kívül alacsony még a felsőfokú és középfokú végzettséggel rendelkező 30-34 évesek aktivitási rátája a szülőképes korú nők alacsony foglalkoztatottsága miatt. Vagyis alapvetően három csoport van, ahol érdemes az aktivitást célzott eszközökkel növelni: az alacsonyan képzettek, az idősebb munkavállalók és a szülőképes korú nők.

A költségvetési törvényjavaslat azzal számol, hogy 2014-re 400 ezer fővel bővül a foglalkoztatás a gazdaságpolitikai lépéseknek köszönhetően. Érdemes megvizsgálni, hogy ekkora foglalkoztatás bővüléssel mennyit lépnénk előre az EU27 átlagához képest.

2. táblázat: Foglalkoztatási adatok Magyarországon és az Európai Unióban (2009-2014)

2009		Foglalkoztatottak száma**	Aktívkorú népesség létszáma (15-64 év)	Foglalkoztatási ráta
		ezer fő		%
Svédország	2009	3786	5889	64%
EU27	2009	194800	329196	59%
Magyarország	2009	3662	6766	54%
	2014*	4062	6728***	60%

* a 2014-es érték a költségvetési tervezés adatait tartalmazza

** teljes munkaidő egyenértékes foglalkoztatottság (saját becslés Eurostat adatok alapján)

*** KSH Népeségkutató Intézet előreszámítása

Forrás: Eurostat, KSH Népeségkutató

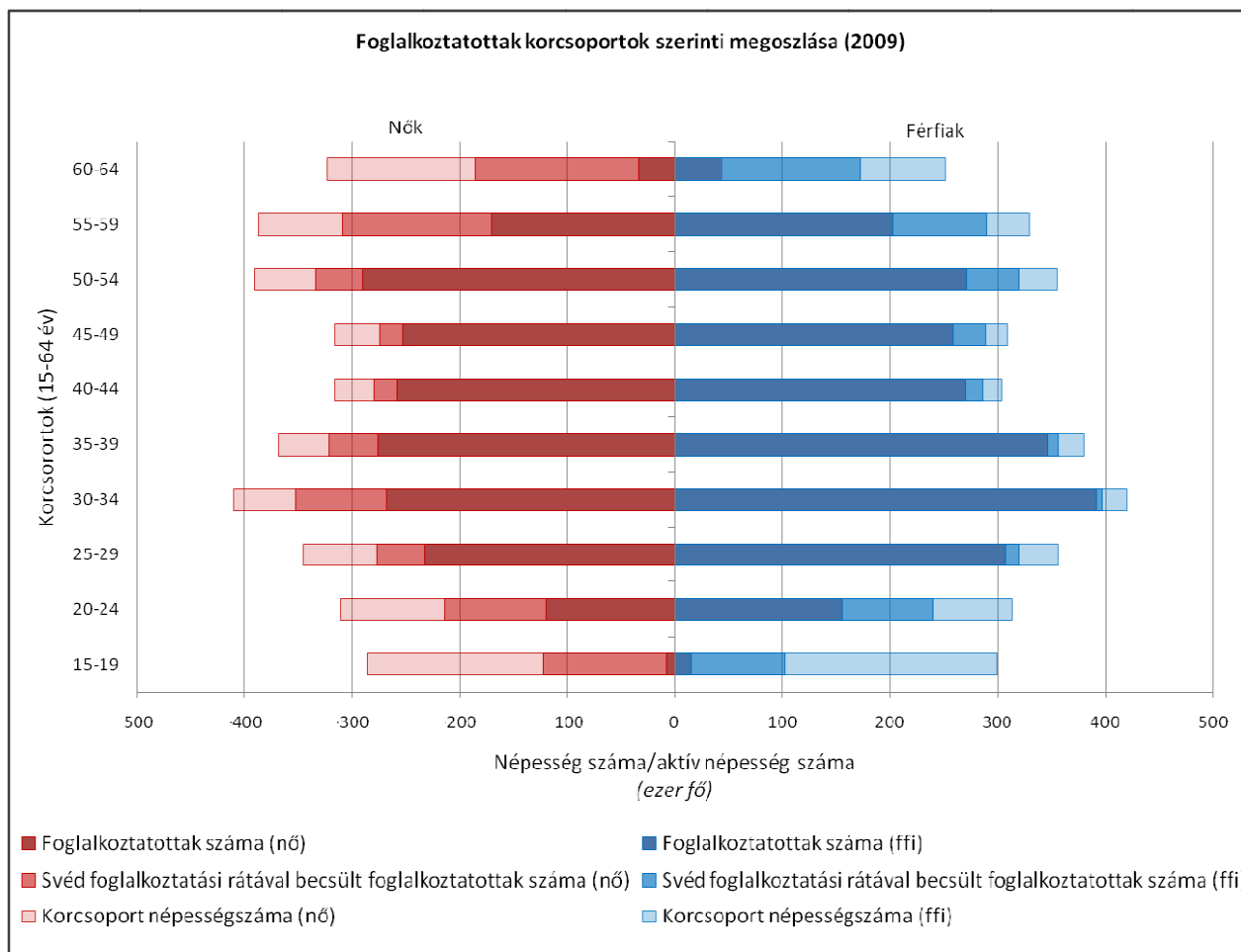
Ha 400 ezer fővel bővülne a foglalkoztatotti létszám, akkor a foglalkoztatottsági ráta meghaladná a 60%-ot, így 2014-re Magyarország megelőzné az EU27 2009-es szintjét és megközelítené az EU élvonalában lévő Svédország foglalkoztatási rátáját². A magyar és a svéd aktivitási ráta közti különbség két elemre bontható fel: összetételhatásra (a két ország demográfiai szerkezete eltérő), és részhatásra (az egyes csoportok átlagos aktivitási rátája különböző a két országban). Míg az összetételhatást hosszú távú demográfiai folyamatok határozzák meg, az egyes csoportok aktivitására középtávú gazdaságpolitikai programok is hatással lehetnek.

Amennyiben a magyar demográfiai szerkezetet középtávon (2014-ig) adottságnak vesszük, a részhatásra érdemes koncentrálni. Gazdaságpolitikai szempontból arra korlátozódik a kérdés, hogy mely csoportok aktivitási rátája marad el a svédékétől és mely csoportokat érdemes célozni. Illetve ha sikerül is megvalósítani, hogy az egyes csoportok elérjék a Svédországnak megfelelő aktivitási rátát, mekkora munkaerő többletre számíthatunk.

A elérni kívánt svéd arányokat használva kiszámoltuk, hogy ez hány teljes munkaidős foglalkoztatottnak felelne meg az egyes demográfiai csoportokon belül. Számításaink szerint, ha az összes nem, korcsoport és végzettség szerinti csoportban sikerülne a Svédországnak megfelelő foglalkoztatási szinteket elérni, akkor 622 ezer teljes munkaidős foglalkoztatottal lenne több Magyarországon. Ez messze elmarad a kormány által középtávon kitűzött 1 millió fős foglalkoztatottság bővüléstől. Az új foglalkoztatottak pedig nagyrészt a következő kategóriákból kerülhetnének ki: 24 év alattiak, 55 év felettiak és szülőképes korú nők.

² Svédország foglalkoztatási rátája 70% amennyiben az aktívak számát vetjük össze a népességszámmal. Ezt azonban nem vethetjük össze a magyar adatokkal, mert Svédországban sokkal jellemzőbb a részmunka, és az eltérés csalóka lehet. Az összehasonlíthatóság érdekében mind a svéd, mind a magyar adatokat teljes munkaidő egyenértékes létszámra számítottuk át. (Ami a kormányzat foglalkoztatás-bővítéssel kapcsolatos céljaival is összhangban van.)

1. ábra: Magyarország korfája (foglalkoztatási ráták szerint tagolva)

Forrás: Eurostat

Látható, hogy a korfa közepén a foglalkoztatottak számát már alig kéne növelni, hogy a svéd foglalkoztatási arányokat elérjük. Ez alól csupán a nők oldalán van egy kivétel a 30-34 év közötti korcsoportban.

Ezt a helyzetképet erősíti, ha figyelembe vesszük, hogy Svédországban a részmunkaidős foglalkoztatás sokkal elterjedtebb, mint itthon. Teljes munkaidős egyenértékre átszámolva az egyes demográfiai csoportok foglalkoztatási arányait, azt találjuk, hogy bizonyos csoportokban Magyarország már a svéd arány felett teljesít (tehát valószínűleg nem növelhető tovább az aktivitás ezekben a csoportokban). Ezek közé tartoznak a felsőfokú végzettséggel rendelkező 20-40 éves férfiak, a 20-24 éves nők (végzettségtől függetlenül), illetve a 40-54 év közti, felsőfokú végzettséggel rendelkező nők.

Azok a csoportok, akik – még a teljes munkaidős arányos összehasonlításban is – le vannak maradva a svéd arányokhoz képest, az 55 év felettek, az alsó fokú végzettséggel rendelkezők, és a fiatalok. Azokat a csoportokat, ahol a foglalkoztatási rátának több, mint 10% ponttal kéne emelkednie a svéd arányok teljesítéséhez – és, ezáltal a 622 ezer fős foglalkoztatottság bővüléshez –kiemelés jelöli az alábbi táblázatban:

3. táblázat: Foglalkoztatás bővülés becsült aránya teljes munkaidő egyenértékes foglalkoztatásra átszámolva

		Férfi	Életkor					Összesen	
			15-19	20-24	25-40	40-50	50-54		55-64
Végzettség	Alsófok	Létszám	264,57	56,11	170,24	93,83	61,09	111,59	757,42
		Jelenleg foglalkoztatott (létszám százalékában)	3,23 (1,22%)	15,98 (28,47%)	96,69 (56,80%)	46,58 (49,64%)	27,61 (45,19%)	22,57 (20,23%)	212,66 (28,08%)
		Bevonandó (létszám százalékában)	14,53 (5,49%)	1,82 (3,25%)	16,23 (9,53%)	22,63 (24,12%)	18,20 (29,79%)	46,58 (41,75%)	119,99 (15,84%)
	Középfok	Létszám	34,66	242,36	766,51	423,28	237,10	365,99	2069,91
		Jelenleg foglalkoztatott (létszám százalékában)	3,35 (9,67%)	83,43 (34,42%)	635,05 (82,85%)	340,46 (80,43%)	172,01 (72,55%)	145,05 (39,63)	1379,34 (66,64%)
		Bevonandó (létszám százalékában)	6,01 (17,35%)	30,40 (12,54%)	12,60 (1,64%)	32,66 (7,72%)	27,42 (11,57%)	102,24 (27,93%)	211,34 (10,21%)
	Felsőfok	Létszám	0,00	15,25	217,96	95,54	56,22	102,21	487,18
		Jelenleg foglalkoztatott (létszám százalékában)	0,00 (0,00%)	9,78 (64,10%)	200,63 (92,05%)	87,09 (91,15%)	47,62 (84,71%)	55,95 (54,74%)	401,07 (82,32%)
		Bevonandó (létszám százalékában)	0,00 (0,00%)	-4,50 (-29,48%)	-15,34 (-7,04%)	-1,50 (-1,57%)	1,92 (3,42%)	22,23 (21,75%)	2,82 (0,58%)
Összesen	Létszám	299,23	313,72	1154,71	612,65	354,40	579,79	3314,51	
	Jelenleg foglalkoztatott (létszám százalékában)	6,58 (2,2%)	109,18 (34,80%)	932,38 (80,75%)	474,13 (77,39%)	247,24 (69,76%)	223,57 (38,56%)	1993,07 (60,13%)	
	Bevonandó (létszám százalékában)	20,54 (6,87%)	27,73 (8,84%)	13,49 (1,17%)	53,79 (8,78%)	47,54 (13,42%)	171,06 (29,50%)	334,15 (10,08%)	

		Nő	Életkor					Összesen	
			15-19	20-24	25-40	40-50	50-54		55-64
Végzettség	Alsófok	Létszám	241,46	43,90	168,79	129,14	101,42	243,93	928,64
		Jelenleg foglalkoztatott (létszám százalékában)	0,00 (0,00%)	7,73 (17,60%)	55,51 (32,89%)	57,02 (44,15%)	45,56 (44,92%)	36,30 (14,88%)	202,11 (21,76%)
		Bevonandó (létszám százalékában)	8,28 (3,43%)	-1,02 (-2,32%)	19,70 (11,67%)	12,39 (9,59%)	12,08 (11,91%)	71,72 (29,40%)	123,15 (13,26%)
	Középfok	Létszám	44,61	240,08	644,24	364,62	213,33	358,15	1865,02
		Jelenleg foglalkoztatott (létszám százalékában)	0,00 (0,00%)	65,78 (27,40%)	398,34 (61,83%)	279,33 (76,61%)	147,62 (69,20%)	95,01 (26,53%)	986,08 (52,87%)
		Bevonandó (létszám százalékában)	8,67 (19,44%)	-4,86 (-2,03%)	30,74 (4,77%)	-12,80 (-3,51%)	9,13 (4,28%)	104,39 (29,15%)	135,27 (7,25%)
	Felsőfok	Létszám	0,00	26,23	311,14	137,45	75,50	107,73	658,04
		Jelenleg foglalkoztatott (létszám százalékában)	0,00 (0,00%)	14,75 (56,23%)	225,73 (72,55%)	123,81 (90,08%)	67,97 (90,04%)	48,33 (44,86%)	480,58 (73,03%)
		Bevonandó (létszám százalékában)	0,00 (0,00%)	-4,83 (-18,41%)	14,17 (4,55%)	-13,19 (-9,59%)	-6,07 (-8,04%)	27,17 (25,22%)	17,25 (2,62%)
Összesen	Létszám	286,07	310,21	1124,17	631,20	390,25	709,80	3451,70	
	Jelenleg foglalkoztatott (létszám százalékában)	0,00 (0,00%)	88,25 (28,45%)	679,58 (60,45%)	460,16 (72,90%)	261,15 (66,92%)	179,63 (25,31%)	1668,77 (48,35%)	
	Bevonandó (létszám százalékában)	16,95 (5,92%)	-10,71 (-3,45%)	64,60 (5,75%)	-13,60 (-2,15%)	15,14 (3,88%)	203,28 (28,64%)	275,66 (7,99%)	

Forrás: Eurostat

A fenti táblázatból látható, hogy azoknak a csoportoknak a létszáma, ahol több mint 10 százalékpontos foglalkoztatási aránynövekedést kellene elérni, mintegy 2,5 millió fő (1,4 millió férfi és 1,1 millió nő), jelenleg közülük 1,6 millió fő nem jelenik meg a munkaerőpiacon. Közülük további 548 ezer fő teljes munkaidős foglalkoztatott megjelenését várhatnánk, ha a svéd foglalkoztatási arányokat elérjük. Adódik a kérdés, hogy jelenleg miért nem foglalkoztatott ezekben a csoportokban a létszám 61%-a, és várható-e, hogy közülük minden harmadik, belép a munkaerőpiacra? Ezeknek a kérdéseknek a megválaszolásához részletesebben meg kell vizsgálni, hogy milyen okai vannak az alacsony foglalkoztatási arányoknak ezekben a csoportokban.

Fiatalok (15-24 év)

Jelenleg a fiatalok foglalkoztatási rátája 17% (204 ezer fő). A svéd arányok eléréséhez 5 százalékpontos javulást kellene átlagosan elérni, amivel 55 ezer főt lehetne bevonni (a jelenleg nem dolgozó 1 millió főből). Egy ekkora mértékű foglalkoztatás növekedés a fiatalok körében akkor lehetséges, ha a tanulás melletti munka elterjed.

4. táblázat: Tanulók foglalkoztatottsága európai tükörben

	Foglalkoztatottak közül tanulók				Tanulók közül foglalkoztatottak			
	15-19	20-24	25-29	15-29	15-19	20-24	25-29	15-29
Lengyelország	71,5	33,6	10,9	21,8	4,7	23,9	60,3	15,9
Cseh Köztársaság	15,0	5,0	4,2	4,8	0,9	6,6	43,7	5,5
Szlovákia		5,8	3,6	4,5		8,4	42,7	4,5
Szlovénia	77,5	39,7	21,3	32,2	11,6	37,2	67,0	29,6
Svédország	43,7	16,6	10,4	17,7	13,3	28,9	43,6	21,5
Magyarország	7,6	9,6	6,8	7,7	0,3	9,2	51,7	7,8

Forrás: Munkaerőpiaci tükör 2007

A nemzetközi összehasonlítás is mutatja, hogy míg Svédországban a tanulók 21,5%-a foglalkoztatott, Magyarországon ez az arány 7,8%. A környező országok közül Lengyelországban és Szlovéniában magasabb a tanulók foglalkoztatottsága, míg Csehországban és Szlovákiában alacsonyabb, mint Magyarországon. A témáról részletesebb leírást ad Bajnai Blanka, Hámori Szilvia és Köllő János (2008). Természetesen érdemes kiemelni, hogy a tanulás melletti munka negatív következményekkel járhat az oktatási rendszer szempontjából. A többi olyan társadalmi csoporttal ellentétben, ahol szintén alacsony a foglalkoztatási ráta a svédekhez képest (55 év felettek, alacsonyan képzettek), itt elképzelhető, hogy ez előnyt jelent hosszútávon, ha alacsonyabb a foglalkoztatás.

Szülőképes korú nők

Érdemes megfigyelni, hogy míg a felsőfokú végzettséggel rendelkező 25 és 40 év közötti férfiak foglalkoztatási rátája meghaladja svéd társaikét (mintegy 7 százalékponttal), addig ugyanebben a korosztályban és végzettségi kategóriában a nők foglalkoztatási rátája közel 5 százalékponttal marad el a svéd nőkéhez képest. Bevonásuk a munkaerőpiacra 14 ezer fős foglalkoztatottság növekedést eredményezhetne.

A szülőképes korú nők bevonásával kapcsolatban gyakran felmerül, hogy milyen ösztönzőket teremt számukra a gyermeknevelési támogatások rendszere. Erről részletes elemzést adott Bálint és Köllő (2008).

Idősek (55-64 év)

Jelenleg az idősek foglalkoztatási rátája 31%. A svéd arányok eléréséhez 29 százalékpontos javulást kellene átlagosan elérni, amivel 374 ezer főt lehetne bevonni a munkaerőpiacra (a jelenlegi 403 ezer főn felül).

5. táblázat: Nyugdíjasok létszámának alakulása (2010-2014)

	55-64 év közötti korcsoport létszáma	Nyugdíjban részesülők száma	Nyugdíjban nem részesülők
2010	998 974	375 523	623 451
2011	1 021 227	346 341	674 886
2012	1 031 223	319 061	712 162
2013	1 015 855	302 068	713 787
2014	1 001 099	301 335	699 764

Forrás: MKKT előrejelzés

2014-re az 55 és 64 év közöttiek létszáma 1 millió fő lesz. Közülük a nyugdíj előrejelzésünk alapján 301 ezer 55 és 64 év közötti fog nyugdíjban részesülni, körükben nem valószínű, hogy bevonhatóak a munkaerőpiacra. A fennmaradó közel 700 ezer emberből minden másodiknak munkába kellene állni ahhoz, hogy elérjük a svéd foglalkoztatási rátát. A nyugdíjrendszer változásának hatásait jól összefoglalja Cseres-Gergely és Scharle (2009).

Alacsony képzettségűek

Jelenleg az alacsony képzettségűek (legfeljebb 8 általános) körében 24%-os a foglalkoztatási arány. Ez mintegy 30 százalékponttal marad el az átlagtól. Az alacsonyan képzettek körében 14 százalékpontos javulást kellene elérni, hogy megközelítsük a svéd arányokat, amivel 240 ezer főt lehetne bevonni a munkaerőpiacra. Az alacsony képzettségűek bevonása azonban speciális programokat igényel.

A munkaerőpiac e szegmensének részletes és aktuális leírását adja Scharle Ágota és Cseres-Gergely Zsombor (2009) Megállapítják, hogy az alacsony képzettségűek foglalkoztatási rátája évek óta le van szakadva a szakképzettséggel rendelkezőkétől. Felhívják a figyelmet arra is, hogy az iskolázottság általános emelkedése önmagától nem szünteti meg ezt a problémát, hanem a szociális ellátórendszer átalakítására lenne szükség. Pozitív példaként emelik ki azokat az ellátásokat, ahol az ellátottakat együttműködési kötelezettség terheli a helyi munkaügyi hatósággal szemben.

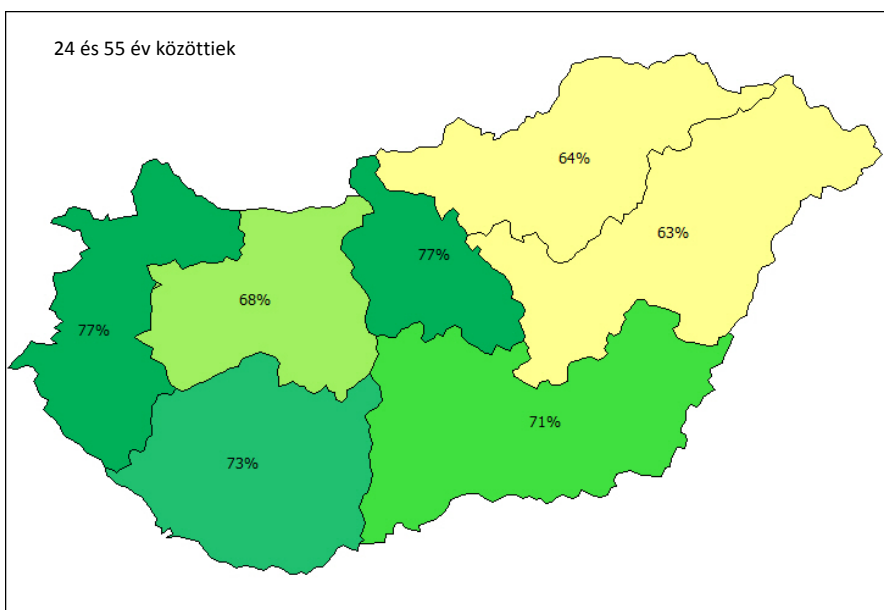
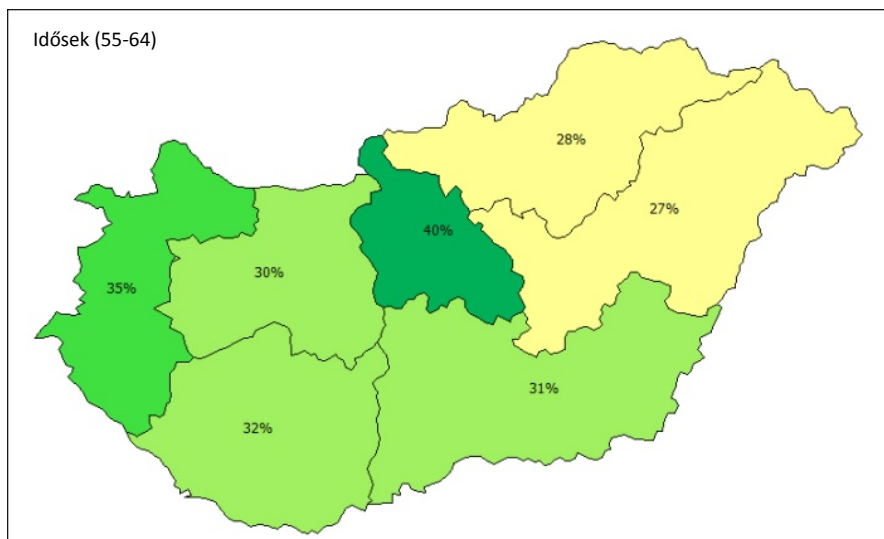
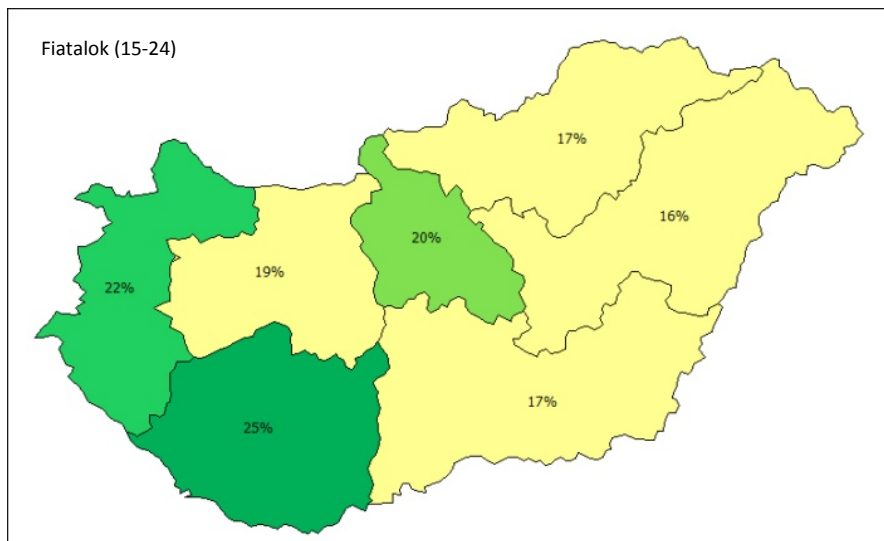
Regionális problémák

A foglalkoztatási problémáknak lényeges vetülete a területi eloszlás. A fentiekben bemutatott, alacsonyan foglalkoztatott csoportokat (fiatalok, idősek, alacsonyan képzettek) természetesen a munkaerőpiaci keresleti hatások is aránytalanul érik a különböző régiókban. Megfigyelhető, hogy ezeknek a csoportoknak a foglalkoztatottsága másként alakul a különböző régiókban.

Az idősek és a fiatalok látszólag egyenlőtlenül vannak kitéve a munkakeresleti hatásoknak, azonban esetükben ezek a különbségek nem erősebbek, mint az átlagos lakosság körében. A mellékelt

térképeken látszik, hogy 24 és 55 év közöttiek foglalkoztatási rátájában sokkal nagyobb a területi szórás (5,6%) mint az idősek vagy a fiatalok esetében (4, illetve 3%)

2. ábra: Korcsoportok foglalkoztatottsága régióinként

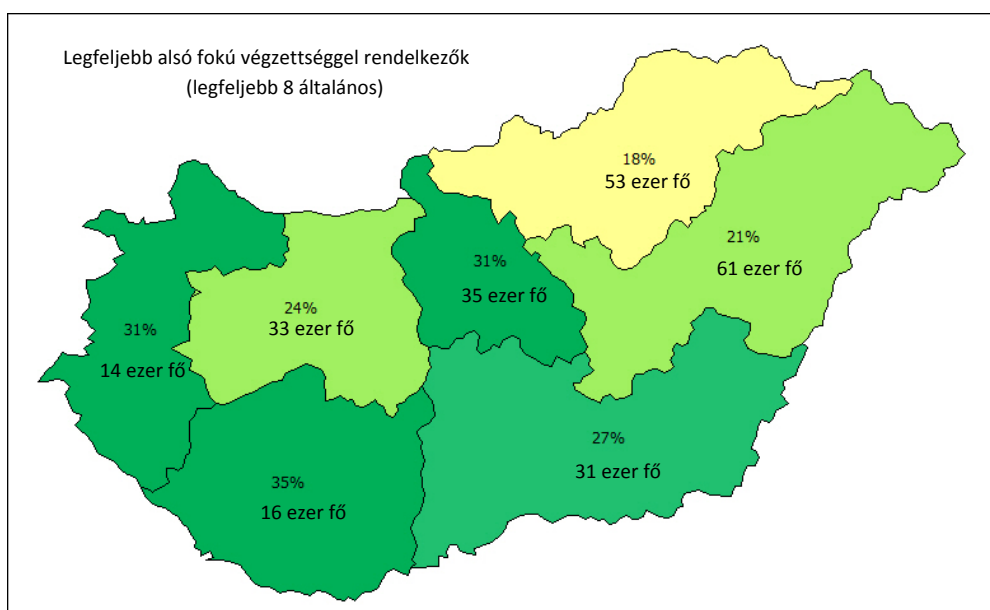

Forrás: KSH MEF

A munkakeresleti hatások különösképpen az alacsony képzettségűeket érintik.³ Észak-Kelet-Magyarországon az alacsony képzettségűek foglalkoztatási rátája csak 18%, míg az ország többi részében mindenhol 20% felett van.

Észak Magyarországon jelenleg 37 ezer alsó fokú végzettséggel rendelkező ember foglalkoztatott a 206 ezer főből. Ha ebben a régióban is szeretnék elérni az alsó fokú végzettséggel rendelkező svédekre jellemző foglalkoztatási szintet, akkor 53 ezer embert kellene bevonni ebből a társadalmi csoportból, ebben a régióban. Az alábbi térkép az mutatja meg, hogy mekkora a foglalkoztatási ráta az egyes régiókban, illetve, hogy mennyivel növelné a foglalkoztatottságot a svéd foglalkoztatási ráta elérése.

3. *ábra: Alsó fokú végzettségűek foglalkoztatási rátájának megoszlása, az egyes régiókból szükséges foglalkoztatási többlet a svéd aktivitási ráta eléréséhez*

Forrás: KSH MEF

A munkaerőpiaci részvételt segítő aktív munkaerő-piaci politikák

Következő lépésben érdemes nemzetközi kitekintést tenni, hogy milyen aktív munkaerőpiaci programokkal tudták a célzott csoportok aktivitását növelni más országokban. Az aktív munkaerő-piaci politikákkal és értékelésükkel kapcsolatban nagy terjedelmű és egyre bővülő nemzetközi irodalom áll rendelkezésre. Betcherman és szerzőtársai (2004) kísérletet tesznek közel 160, különböző országokra vonatkozó tanulmány és elemzés eredményeinek összegzésére. A következőkben a szerzők áttekintésére és témák szerinti csoportosítására támaszkodunk, melyben több aktív munkaerő-piaci politika típust különböztetnek meg.

Foglalkoztatást elősegítő szolgáltatások. Ide sorolható az álláskereséssel kapcsolatos tanácsadás, információszolgáltatás, munkanélkülieket foglalkoztatók támogatása. Ezen programok megítélése a nemzetközi szakirodalom alapján pozitív, ugyanakkor kiemelendő, hogy relatíve kis költségvetési forrásigényük ellenére is csak korlátozottan hatékonyak a strukturális, alacsony munkakereslet miatt kialakuló munkanélküliség enyhítésére.

³ Az alacsony képzettségűek foglalkoztatási rátájának standard szórása 5%.

A foglalkoztatást elősegítő programok egyik példája az Egyesült Királyságban 1998 bevezetett „New Deal for the Young Unemployed” program. A fiatal munkanélküliek munkapiaci lehetőségeinek javítását célzó komplex program több elemből állt, amely magában foglalta a személyes tanácsadást és intenzív álláskeresői segítséget, képzést, támogatott vagy határozott idejű közzsérabeli állás lehetőségét. A munkanélküli segélyre való jogosultság szorosan kötődött a program teljesítéséhez. Az értékelések szerint a program 20 százalékkal javította a fiatal munkanélküliek álláshoz jutási valószínűségét. (Blundell et al, 2001). A programról magyarul bővebben lásd Scharle (2007).

Munkanélküliek képzése. A képzési programok, amelyek magukban foglalhatnak iskola jellegű képzést, tanfolyamokat vagy munkahelyi képzést, legtöbbször a hosszú ideje munkanélkülieket célozzák. A nemzetközi tapasztalatok a munkahelyi képzés sikerességét emelik ki. A volt szocialista országokban, így Bulgáriában, Lengyelországban és Szlovákiában is a programok már rövidtávon is kifejtett pozitív hatásáról számolnak be. Lásd Fretwell (1999).

Átképzési programok. Az átképzési programokat általában nagyobb, tömeges leépítések után alkalmazzák, amelyek szektorszintű sokkok vagy gazdasági szerkezetváltás miatt következnek be. A nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy ezen programok viszonylag költségesek és eredményességük megkérdőjelezhető, a sikeresebbek általában más foglalkoztatást elősegítő szolgáltatásokkal együtt képesek hatást kifejteni.

Az egyik ilyen sikeres program a Bosznia Hercegovinában 1996-ban bevezetett EDRP (Emergency Demobilization and Reintegration Project) program volt, melynek része volt egy munkaerőpiaci információs adatbázis kiépítése, oktatás és tanácsadási szolgáltatás is (Impact International, 2001).

Fiatalokat célzó képzési program. A fejlett országokat vizsgáló tanulmányok tapasztalata szerint ezek a programok alapvetően nem sikeresek a munkaerő-piaci eredmények tekintetében. Helyette a tanulmányok az iskolai képzés erősítését tartják fontosabbnak.

Az egyik sikeres, fiatalokat célzó programot 1990-ben Chilében vezették be. A „Joven” program elsősorban az alacsony iskolázottsággal rendelkező és jövedelmi hátterű fiatalokat célozta meg, akik egyáltalán nem vagy csak kevés munkaerő-piaci tapasztalattal rendelkeztek. A program több munkaerő-piaci politikai elemet ötvözött: képzés, álláskeresői tanácsadás és segítség valamint munkahelyi képzés, betanulás. A program igyekezett olyan 3-4 hónapnyi munkatapasztalatot biztosítani a programban résztvevőknek, amely helyi munkaerő-piaci igényeknek megfelel. A cél érdekében szoros együttműködést építettek ki a civil szféra és a piaci szereplők bevonásával. A munkaadók a programmal szoros együttműködésben biztosítottak 3-4 hónapnyi munkalehetőséget. Hasonló munkaerő-piaci politikát alkalmazott sikerrel számos latin amerikai ország is, így Argentína, Columbia, Peru és Uruguay is. A programok értékelését Godfrey (2003) mutatja be.

Bértámogatás. A bértámogatás foglalkoztatás-politikai célja az, hogy csökkentse a munkaadó vagy a munkavállaló foglalkoztatásával kapcsolatos költségeit. Betcherman és szerzőtársai a nemzetközi tapasztalat alapján azt a következtetést vonja le, hogy kevés kivétellel a bértámogatás bár növeli a rövidtávú munkavállalás valószínűségét, hosszútávon, a bértámogatás megszűnése után azonban nem javulnak a programban résztvevő foglalkoztatottsági esélyei.

Bértámogatási elemet tartozó foglalkoztatáspolitikai programokat indítottak többek között Kanadában és az Egyesült Államokban (Welfare-to-Work Programs). Ezek közös eleme, hogy az önkéntes résztvevők támogatott munkajövedelemmel helyettesítsék a szociális juttatásokból származó jövedelmüket. A programok többször kiegészülnek képzéssel és munkaerő-piaci tanácsadással.

Közmunka. A közmunka program magában foglalja az államnak vagy a non-profit civil szektorban végzett tevékenység elősegítését. A közmunkák általában alacsony jövedelmet biztosítanak és rövid, pár hónapos időtartamra kínálnak munkát. Hatásának értékelésekor elsősorban a szociális hálóban betöltött funkcióját szokták kiemelni, azonban a nemzetközi tapasztalat szerint a foglalkoztatottságra és a foglalkoztathatóságra hosszútávon minimális hatással bír.

Ilyen szociális program volt az Argentínában 1996-ban bevezetett „Trabajar” program, amely alacsony bér ellenében kínált munkát nagyrészt helyi közösségek (önkormányzatok) civil szervezetek (NGO-k) szervezésében. A projektek pl. közösségi épületek és építmények (gát, öntözőcsatorna) létrehozását illetve felújítását tűzték ki célul.

Magyarországon a közmunkaprogramok munkavállalásra fejtett hatását Firlé és Szabó (2007) vizsgálta. A Munkaerő-felmérés 2001 és 2004 közötti adatait vizsgálva azt találták, hogy mind a rendszeres szociális segélyben részesülő munkanélküliek, mind a közmunkát végzők kisebb valószínűséggel lépnek nem támogatott állásba, mint a többi munkanélküli és inaktív.

Kisvállalkozások és önfoglalkoztatottak segítése. A program célja kis és mikro-vállalkozások erősítése és segítése tanácsadással, pénzügyi ösztönzőkkel (hitel vagy adókedvezmény). E program területén még kevés a nemzetközi tapasztalat, Betcherman és szerzőtársai szerint elsősorban az idősebb és jobban képzett munkavállalók körében látható pozitív hatás.

Romániában az 1990-es évek végén bevezetett aktív foglalkoztatáspolitikai csomag több kisvállalkozást segítő programot is tartalmazott. A hatását vizsgálva Rodriguez-Planas & Jacob Benus (2006) azt találta, hogy a kisvállalkozást segítő program 12%-kal növelte a résztvevők foglalkoztatási esélyét a kora 2000-es években.

Társadalmi csoportokat speciálisan célzó programok. Ezek a programok általában nagyobb programok részei, a gazdaságpolitika célozhat külön demográfiai célcsoportot, pl. időseket, gyermeküket egyedül nevelő anyákat. Bergemann és van den Berg (2006) összefoglalja 15 európai ország munkaerőpiaci programjainak eredményeit a nők foglalkoztatása szempontjából. Tanulmányok és hatásvizsgálatok értékelése után azt a következtetést vonják le, hogy általában a foglalkoztatáspolitikai programok pozitívan hatnak a nők munkavállalására (a hatás általában nagyobb, mint a férfiaknál). Általános tapasztalatként említik, hogy a nők esetében hatásosabbak a szakmát adó, készséget fejlesztő képzések. Ezzel szemben a férfiaknál az álláskeresési tanácsadás és asszisztencia bizonyul hatásosabbnak.

Irodalom:

Bajnai Blanka–Hámori Szilvia–Köllő János (2008). A magyar munkaerőpiac néhány vonása – Európai tükörben in: *Munkaerőpiaci tükör 2008*. Budapest. MTA.

Bálint Mónika–Köllő János (2007). Gyermeknevelési támogatások in: *Munkaerőpiaci tükör 2007*. Budapest. MTA.

Bergemann, Annette - Gerard van den Berg (2006). Active labour market policy effects for women in Europe - a survey," *IFS Working Papers W06/26*, Institute for Fiscal Studies.

Betcherman, Gordon - Karina Olivas - Amit Dar (2004): Impacts of Active Labor Market Programs: New Evidence from Evaluations with Particular Attention to Developing and Transition Countries. January 2004, *Social Protection Discussion Paper Series, #402*

Blundell, Richard - Monica Costa Dias - Costas Meghir - John Van Reenen (2001). "Evaluating the Employment Impact of a Mandatory Job Search Assistance Program," *IFS Working Papers* no. 01/20, November. London, UK: Institute for Fiscal Studies. <http://www.ifs.org.uk/workingpapers/wp0120.pdf>

Cseres-Gergely Zsombor – Scharle Ágota (2009): A magyarországi munkapiac 2008-ban in: *Munkaerőpiaci tükör 2009*.

- Firle Réka - Szabó András Péter (2007). A rendszeres szociális segély célzottsága és munkakínálati hatása. *Közpénzügyi füzetek 18*. ELTE TTK.
- Fretwell, David H. - Jacob Benus - Christopher J. O'Leary (1999). "Evaluating the Impact of Active Labor Market Programs: Results of Cross Country Studies in Europe and Central Asia." *Social Protection Discussion Paper* no. 9915. The World Bank. Washington, DC.
- Godfrey, Martin (2003). "Youth Employment Policy in Developing and Transition Countries – Prevention as well as Cure." Final draft prepared for Social Protection Unit, World Bank. Washington, D.C.
- Impaq International. 2001. "Bosnia and Herzegovina: Impact of the Emergency Demobilization and Reintegration Project." Prepared for the U.S. Department of Labor.
- Lőcsei Hajnalka (2010): A gazdasági világválság hatása a munkanélküliség területi egyenlőtlenségeire in: *Munkaerőpiaci tükrök 2010*. Budapest. MTA.
- Rodriguez-Planas, Nuria - Jacob Benus (2006). "Evaluating Active Labor Market Programs in Romania," *IZA Discussion Papers* 2464, Institute for the Study of Labor (IZA).
- Scharle Ágota (2007) A tényeken alapuló szakpolitika működése egy foglalkoztatást ösztönző program példáján. *Munkaerőpiaci Tükrök 2007*.